

навчання.

Подано модель підготовки майбутніх вчителів до розвитку персональних та професійних навичок через виконання нових завдань та проектів та використання можливостей альтернативної освіти.

Описано формулювання категорій універсальних компетентностей, у яких відображено *soft skills*; сформульовано універсальні компетентності, які розширюються та доповнюються супутніми навичками. Основну увагу зосереджено на комунікативних навичках: умінні слухати, переконанні та аргументації, нетворкінгу, командній роботі, управлінні емоціями, управлінні стресом, управлінні власним розвитком.

Визначені базові комунікативні навички, або комунікативну грамотність (уміння слухати, переконувати та аргументувати, вести переговори, проводити презентації, публічні виступи, самопрезентацію, націленість на результат, діловий лист тощо), які сприяють розвитку відносин з вихованцями, допомагають підтримувати розмову, ефективно поводитися в критичних ситуаціях під час спілкування з оточуючими.

Описано досвід розвитку *soft skills* важливу роль у якому відіграє розроблена система завдань, що сприяє формуванню навичок міжособистісної взаємодії, розвитку емоційного інтелекту, засвоєнню моделей успішної діяльності, формуванню творчого і критичного мислення, оволодінню технологією особистісно-професійного самовдосконалення і саморозвитку, гармонізації їх особистості.

Ключові слова: *soft skills*, критичне мислення, комплекс мисленнєвих операцій, синтез та оцінювання інформації, інтелектуальне мислення, комунікативні (соціальні) навички.

УДК 378:37.015.3

PROFESSIONAL RESPONSIBILITY OF A TEACHER: SCIENTIFIC INTERPRETATION CONTEXTS (AMERICAN EXPERIENCE)

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА: КОНТЕКСТИ НАУКОВОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ (АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД)

Катерина Подуфалова

аспірант кафедри педагогіки,
професійної освіти та управління
освітніми закладами
E-mail: ekaterina_podufalova@ukr.net
ORCID 0000-0001-5254-6302
Вінницький державний педагогічний
університет ім. М. Коцюбинського, Україна

Kateryna Podufalova

Graduate student of the Pedagogy
Department, Vocational Education and
Management of Educational Institutions
E-mail: ekaterina_podufalova@ukr.net
ORCID 0000-0001-5254-6302
Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynsky
State Pedagogical University, Ukraine

ABSTRACT

The article presents the results of an analytical review of the scientific and pedagogical works of American teachers, psychologists, representatives of the

educational institutions administrations regarding the meaning of "professional responsibility of a teacher" concept. It is discovered that the responsibility of teachers has become a subject for discussion, as it directly affects the health of pupils and student, in preventing bullying, and the use of innovative educational technologies. Understanding the fact that the result of the student at the stage of completing their studies depends not only on the person, but also on the quality of educational services provided to students is the key and overriding factor stimulating school and university administrations, pedagogical teams to strengthen the responsible attitude of teachers to their professional activities. Updating the issue of the teacher's professional activity expands the traditional dimensions concerning the concept of responsibility, and encourages the search for strategies to strengthen responsible behavior and introduce effective sanctions against its violation. The traditional approach to teacher's professional responsibility was reduced by official duties performance. The researchers attribute to the main responsibilities of a teacher: the obligation to teach well, to avoid strict patterns, especially when working with adult students; to observe academic freedom; to be familiar with the flagman changes in the teaching field; to develop and stimulate the development of young representatives of the teaching profession.

Currently, in American scientific and pedagogical study there are several approaches to the interpretation of the concept of "professional responsibility of a teacher" have been performed: as a personal formation that helps a person to identify himself with the representatives of the professional community and, accordingly, fulfill all his professional duties with high quality, understanding the inevitability of punishment for their violation; as an institutional norm for a certain group of specialists; as a result of observing the norms and rules of pedagogical ethics; as a desire to provide quality educational services and develop pedagogical theory and practice in accordance with academic rights and freedoms; as a manifestation of the collective will of the teaching staff, concerned about their image striving not only to teach effectively, but also not to harm their health. The variety of these interpretations of the teacher's professional responsibility allows to expand the range of ideas about its development and forms of manifestation in the educational process, as well as to develop effective strategies for stimulating the responsible behavior of teachers.

Key words: *professional duties of a teacher, pedagogical ethics, academic freedom, quality of education, collective responsibility, institutional norm, academic integrity, mission of an educational institution, recipients of educational services*

Актуальність теми. Стрімкий розвиток людської цивілізації сьогодні характеризується нелінійністю, суперечливістю, високими ризиками, щоденною появою нових технологій. У цій новій реальності актуалізуються питання морально-етичних норм – адже саме вони виступають регуляторами діяльності людей у різних сферах виробництва і послуг, запобігаючи порушенням прав і свобод кожного члена суспільства. Одним з механізмів, який дозволяє забезпечити фізичне і психічне здоров'я особистості, довкілля і культурні цінності, є відповідальне ставлення людини до власної діяльності – побутової, культурної, професійної, громадської. Відповідальність стає ключовим елементом суспільної безпеки й розвитку і вимагає відтак нового осмислення і всебічного наукового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен відповідальності в науковій літературі аналізується з різних позицій і за допомогою різних методів наукового пізнання. Зокрема, «Енциклопедія освіти» розглядає відповідальність особистості як усвідомлену необхідність співвіднесення власної поведінки із суспільними нормами та установками (Енциклопедія освіти, 2008: 106). Але, крім суто індивідуальної відповідальності, суспільство вимагає також відповідальності групової та колективної, організаційної чи корпоративної – від цього залежать долі великих груп людей і розвиток соціуму загалом. Окремим аспектом аналізу стає відповідальність професійна, особливо представників тих сфер діяльності, що безпосередньо стосуються людських взаємин, здоров'я і безпеки – лікарів, учителів, психологів, правоохоронців. Про відповідальність педагогів останнім часом почали говорити дуже багато, пов'язуючи це поняття зі збереженням здоров'я учнів та студентів, профілактикою булінгу, застосуванням інноваційних освітніх технологій. Вітчизняні дослідники розглядають різні аспекти прояву відповідальності вчителя – від виконання власних професійних обов'язків безпосередньо в закладі освіти до усвідомлення необхідності постійного саморозвитку (Д. Демкова, М. Петренко, М. Савчин, І. Сагань, В. Свечаревська, К. Шевчук та ін.) (1-5). Гадаємо, для розвитку уявлень про відповідальність учителя корисним буде аналіз досвіду зарубіжних науковців, зокрема американських, чиї розвідки демонструють наявність різних підходів до розуміння професійної відповідальності педагога.

Формулювання цілей (мета) статті, постановка завдання. Систематизувати погляди американських науковців і освітян щодо професійної відповідальності вчителя і визначити основні контексти інтерпретації цього феномена в науково-педагогічній думці США останніх десятиліть.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасні світові тенденції змушують заклади освіти як осередки педагогічної думки розробляти нові стратегії успішного навчання учнів і студентів. Розуміння того факту, що результат здобувача освіти на етапі завершення навчання залежить не лише від нього самого, а й загалом від якості освітніх послуг, які йому надаються, стимулює шкільні та університетські адміністрації, педагогічні колективи до посилення відповідального ставлення викладачів до своєї діяльності. Актуалізація питання професійної діяльності педагога розширює традиційні виміри розуміння поняття відповідальності і спонукає до пошуку стратегій посилення відповідальної поведінки і введення дієвих санкцій за її порушення.

На сьогодні в американській науково-педагогічній думці оформилися декілька підходів до потрактування поняття «професійна відповідальність педагога»: відповідальність як професійний обов'язок учителя; відповідальність як результат дотримання професійної етики; відповідальність як інституційна норма, ухвалена закладом освіти, відповідальність як прояв колективної волі працівників закладу освіти, відповідальність як вимір академічної свободи. Розглянемо кожен із них більш детально.

Шеннон Кінкейд та Філіп Пекоріно, досліджуючи професійні обов'язки та етику вчителя, акцентують на тому, що відповідальність педагога щодо виконання власних професійних зобов'язань завжди пов'язується з почуттям провини і страху не виправдати очікування роботодавця, колег, учнів та їхніх

батьків (Kincaid, Resorino, 2004). Дослідники згруповують ці вчительські обов'язки за такими параметрами: 1. Професійні обов'язки педагога як вихователя (індивідуальна відповідальність перед учнями, що передбачає демонстрацію взірців високоморальної поведінки); колективна відповідальність; соціальна відповідальність (перед батьками учнів, місцевою громадою, соціумом). 2. Професійні обов'язки як викладача конкретної навчальної дисципліни (обізнаність у теоретичному матеріалі, здатність його пояснити та сформулювати в учнів відповідні уміння та навички). 3. Професійні обов'язки в системі освіти (відповідність кваліфікаційним вимогам, постійна робота з підвищення кваліфікації). 4. Професійні обов'язки перед закладом освіти (дотримання норм виробничої етики, традицій закладу освіти, дрес-коду, правил корпоративної культури). Автори зауважують, що багатьом викладачам буває простіше ігнорувати деякі обов'язки, ніж виконувати їх, особливо в колективах, де більшість колег не визнають власної професійної відповідальності, і в тих закладах освіти, де відсутні механізми контролю за дотриманням вимог працівниками або виникає конфлікт посадових обов'язків. Це тягне за собою низку проблем, що виходять за межі закладу освіти і /або порушують персональні інтереси вчителів (скажімо, не зафіксовані статутом закладу понаднормові навантаження педагогів, випадки булінгу проти вчителів).

У кожному професійному середовищі, і в системі освіти також, існують норми, що регулюють виконання обов'язків працівниками. Є різні види таких норм, за словами науковця Майкла Д. Бейлза, це: приписи і заборони; стандарти; дозволи (те, що фахівець може робити, але не зобов'язаний); принципи та правила (принципи є загальними, але кожен їх може інтерпретувати по-своєму, натомість правила вимагають суворого дотримання) (Bayles, 1981: 21).

Найперший обов'язок педагога – навчати. Саме цим і визначається ставлення вчителя до учня. Учитель входить у роль з прийняттям на себе відповідальності за навчання учнів як провідного обов'язку, що й визначатиме надалі ставлення до освітньої діяльності (Tickle, 2002). Учитель-професіонал має довірливі відносини з учнями, і ці відносини визначаються подвійною відповідальністю – надання користі і попередження шкоди. Не навчати якісно означає навчати неефективно (особливо коли йдеться про не надто наполегливих і успішних учнів або учнів із особливим освітніми потребами), тобто не дотримуватися індивідуальної професійної відповідальності вчителя – доходять висновку автори (Bayles, 1981; Tickle, 2002).

Окрім якісного навчання, вчитель негласно бере на себе відповідальність навчати поступово все краще і більш якісно. Чому це так? – ставлять питання дослідники на чолі з М. Губер, і знаходять відповідь у наявності у вчителя персонального самоконтролю за виконанням професійних обов'язків (Huber and Morreale, 2002). Тобто вчитель, який постійно осмислює власні досягнення у викладанні, зіставляючи їх з академічними успіхами своїх учнів, має відповідально корегувати і змінювати форми, методи і засоби навчання з метою досягнення ще кращих результатів. За будь-яких змін у програмі мають змінюватися методи і прийоми викладання, а той педагог, який ігнорує ці зміни впродовж тривалого часу (роками чи десятиліттями, особливо в системі вищої професійної освіти), не може навчати якісно, а отже – є безвідповідальним. Педагог, якого можна назвати справжнім професіоналом, відчуває

відповідальність перед освітянською спільнотою загалом і несе відповідальність за популяризацію своєї професії зокрема, готовий надати підтримку більш молодим і менш досвідченим колегам хоча б через демонстровані ним моделі поведінки, способи викладання й оцінювання учнів. Саме таке наставництво й усвідомлення власної діяльності як взірця для колег підтримує і розвиває професійну відповідальність (Kincaid, Resorino, 2004).

Інший напрям у потрактуванні професійної відповідальності вчителя представлений роботами Алана Голдмана, Майкла Бейлза, Філіпа Шеллі та ін., які аналізують професійну етику вчителя як основу його відповідальності. Основні обов'язки педагога як професіонала визначаються низкою тих компетентностей, що їх набуває фахівець в результаті добровільного вступу в професію і базового зобов'язання не завдати шкоди своїм учням. Останнє слугує стримувальним фактором стосовно тих випадків, що можуть виникнути як результат завзятої спроби служити інтересам вчительської професії, випускаючи з поля зору широкий спектр інтересів своїх учнів/студентів, тобто тих суб'єктів освітнього процесу, кому покликана служити професія учителя, і їхні основні права як громадян, зокрема право не завдати шкоди собі і своєму здоров'ю – фізичному, ментальному, психічному. До основних обов'язків педагога дослідники відносять: зобов'язання добре навчати, утримуватись від патерналізму, особливо в роботі з дорослими студентами; дотримуватись академічної свободи; бути обізнаним з новинами в тій галузі знань, яку викладаєш; розвивати й стимулювати до розвитку молодих представників педагогічної професії. Голдман вказує на те, що кожен педагог зобов'язаний дотримуватись правил певного етичного кодексу, де прописані обов'язки вчителів – індивідуальні і колективні. Ці обов'язки мають амбівалентну функцію: з одного боку – диктують правила поведінки фахівцям відповідно до етичних, правових та юридичних норм, з іншого боку – виступають не лише регулятором професійної поведінки, а й механізмом захисту інтересів кожного представника професійної спільноти (наприклад, у випадках порушення громадянських прав і свобод учителя). Таким чином страх зовнішнього регулювання з боку професійної спільноти або суспільства загалом породжує у вчителя потребу в самоконтролі і спонукає до відповідальної поведінки згідно з приписами професійної етики. Порушення таких кодексів може призводити до втрати членства в професії, хоча більшість з приписів, представлених у цих кодексах, стосуються персональної, а не колективної відповідальності (Goldman, 1980: 292).

Думки Голдмана намагається уточнити декан аспірантури Східного університету Нью-Мексико Філіп Х. Шеллі: «Варто визнати, що відповідальність за якісне навчання мають розділяти поміж собою як викладачі, так і студенти. Будь-яка парадигма, подібна академічному погляду на студента як на споживача освітніх послуг, що перекладає відповідальність за якість навчання на університет чи на окремого педагога, приречена на провал, так само як і лікування хвороби без участі лікаря та пацієнта» (Shelley, 2005: 16).

Науковці, які досліджують професійну відповідальність педагога в етичному аспекті, розмежовують його обов'язки на такі, що пов'язані з позитивним впливом, і на ті, що пов'язані з униканням негативного впливу на учня/студента. До перших зараховують: навчання і піклування про учнів,

прагнення дати своїм вихованцям те, що даватиме користь і стимулюватиме розвиток; спостереження за роботою колег і запозичення кращого досвіду викладання. До обов'язків, що пов'язані з униканням негативного впливу, дослідники відносять: не завдавати шкоди учням; дотримуватись академічної доброчесності – тобто не красти ідеї, час, матеріали в колег чи учнів; не брехати учням та колегам; не вводити в оману учнів і колег; не приховувати від колег результати власного досвіду; не приховувати від суспільства докази поганої чи небезпечної практики (Laufgraben, Tompkins, 2004).

Третій напрям досліджень професійної відповідальності педагога представлений розвідками Джеймса Мьюскінса, Дональда Халого, Девіда Ріссера та ін., зосередженими на розподілі відповідальності на індивідуальну й колективну (Muyskens, 1982; Halog, 2001; Risser, 2005). У педагогічній діяльності існують обов'язки, що не можуть бути виконані за рахунок дій окремих представників професії. Вони є загальними або розподіленими за рахунок дій окремих фахівців. Так, відповідальність за прогрес у професії є колективною. Кожен представник професії бере участь у діяльності, яка розвиває професійну культуру, досягнення, примножує прогресивний досвід. Саме завдяки колективній відповідальності викладачі можуть дотримуватись академічної свободи і доброчесності: дії згуртованої спільноти фахівців стають найбільш ефективним механізмом утвердження, підтримки, збереження і реалізації прав кожного. Поряд із цим постає питання прийняття і збереження професійної ідентичності – тобто відчуття своєї належності до конкретної професійної спільноти. Без усвідомлення і прийняття такої ідентичності разом з усіма професійними обов'язками неможлива колективна відповідальність за свою діяльність перед учнями, колегами, суспільством, державою. В освітянських спільнотах реалізація колективної відповідальності за відстоювання і захист академічних прав і свобод, доброчесності є необхідною, якщо викладачі прагнуть робити те, за що вони несуть відповідальність, а саме за збагачення й поглиблення знань, пошук істини і передачу досвіду своїм учням і студентам. В умовах високої колективної відповідальності спільнота бере на себе зобов'язання допомагати своїм членам виконувати професійні функції якісно, тобто добре навчати, сприяти розвитку, соціалізації та самореалізації учнів (Halog, 2001).

Викладачі повинні діяти колективно через структури управління аби гарантувати, що вони роблять усе можливе, щоб допомогти окремим викладачам виконувати свої зобов'язання – таким чином забезпечуватиметься взаємозв'язок і взаємодія індивідуальної, колективної та інституційної відповідальності. Джеймс Мьюскенс описує найбільш типові випадки, які підпадають під дію колективної відповідальності: 1. Деякі члени групи здійснюють небажані дії у професійному контексті. 2. Члени діють відповідно до стилю життя чи культури групи. 3. Деякі небажані дії не відповідають загальним стандартам, установленим групою чи професією (Muyskens, 1982).

Така колективна відповідальність являє собою домовленість про групові морально-етичні та професійні зобов'язання, незалежні від помилок окремих членів колективу. У разі чого – винною визнається сама група, і моральна відповідальність групи не є еквівалентною сумі відповідальності її членів (Risser, 2005). Дітер Х. Хеніке, президент Університету Західного Мічигану,

вказує на необхідність норм поведінки педагогів і їхньої колективної відповідальності за певні ситуації, що виникають в освітньому процесі: «викладачі кампусів повинні самі розробити етичні кодекси для своєї діяльності», заклавши туди ідею санкцій за порушення обов'язків і завдання шкоди колегам чи студентам. «Потрібно віднайти стандарти, що стосуються не лише сексуальних домагань, але й стосунків за обоюсторонньою згодою... прагнення до спільного управління університетом має поєднуватися з прагненням нести колективну відповідальність за те, що відбувається в університеті – як позитивні події, так і негативні» (Haenicke, 1989). Американські педагоги усвідомлюють, що колективна відповідальність виникає у різних обставинах, пов'язаних із проведенням навчальних занять: «Навчання в команді вимагає згуртування команди, формування навиків співпраці і колективної відповідальності. Педагоги в освітніх об'єднаннях також несуть колективну відповідальність за навчальні програми і форми організації навчальної діяльності учнів (студентів)» (Laufgraben, Tompkins, 2004).

Прийняття й реалізація колективної відповідальності педагогічними колективами закладів освіти стає механізмом пом'якшення напруженості, яка часто виникає в стосунках окремих викладачів з адміністрацією закладу. Саме через здійснення колективної відповідальності представники закладів освіти можуть отримати інституціональні відповіді, достатні для розв'язання проблем, з якими стикаються окремі педагоги: чому це має бути саме так? Місія закладу виконується повною мірою саме завдяки тому, що його викладачі виконують те, за що вони несуть відповідальність. Заклад освіти несе відповідальність за виконання власної місії. Викладачі несуть індивідуальну й колективну відповідальність за розвиток педагогічної теорії та практики і за підвищення ефективності навчання. Такий підхід сприяє не лише покращенню іміджу освітньої установи, а й стимулює, у багатьох випадках, збільшення фінансування матеріально-технічної бази закладу освіти – оскільки завдяки колективній відповідальності і ефективному навчанню випускники демонструють високі академічні успіхи.

Поряд із цим виникає питання академічної свободи, особливо актуальне для закладів вищої освіти – коледжів та університетів. Академічна свобода корелює з колективною відповідальністю – призначення конкретних викладачів для викладання певних дисциплін, розробка й побудова навчальних програм, педагогічний дизайн і методики навчання, політика академічної доброчесності – усе це входить до зони відповідального виконання закладом освіти своєї місії в суспільстві. Місія закладу освіти – не лише виконувати свої безпосередні обов'язки – навчати й формувати професіоналів, але й повідомляти зацікавленим сторонам (державним чи приватним) про те, наскільки добре працює заклад, враховуючи використання тих ресурсів, що йому надаються (державою чи приватними особами, організаціями). Таким чином перебирання на себе відповідальності за академічні успіхи своїх учнів/студентів стає інституціональною моральною відповідальністю. Викладачі і решта співробітників закладу освіти розуміють, що вони несуть колективну відповідальність перед замовниками освітніх послуг. Прагнення закладів освіти до підвищення якості освітніх послуг і повага до основ акредитації відображені в добросовісності закладу у взаєминах зі своїми клієнтами (здобувачами освітніх

послуг) і громадськістю, у залученні адміністраторів, викладачів, студентів та інших осіб до процесів навчання і самонавчання, прагнення до постійного самовдосконалення

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На основі представленого аналітичного огляду доходимо висновку, що в американській науково-педагогічній думці останніх десятиліть професійна відповідальність педагога трактується у декількох аспектах: як особистісне утворення, що допомагає людині ідентифікувати себе з представниками професійної спільноти і відповідно виконувати якісно всі свої професійні обов'язки, розуміючи невідворотність покарання за їх порушення; як інституційна норма для певної групи фахівців; як результат дотримання норм і правил педагогічної етики; як прагнення надавати якісні освітні послуги і розвивати педагогічну теорію та практику відповідно до академічних прав і свобод; як прояв колективної волі педагогічного складу закладу освіти, який турбується про свій імідж і прагне не лише ефективно навчати своїх учнів та студентів, а й не завдавати шкоди їхньому здоров'ю. Розмаїття цих потрактувань професійної відповідальності педагога дозволяє розширити спектр уявлень про її розвиток і форми прояву в освітньому процесі, а також розробити ефективні стратегії стимулювання відповідальної поведінки викладачів. Перспективами подальших наукових досліджень професійної відповідальності педагога вважаємо розробку системи психологічного супроводу розвитку й посилення відповідальності суб'єктів освітнього процесу.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Енциклопедія освіти / Академія пед. наук України; В.Г.Кремінь (Ред.). Київ: Юрінком Інтер, 2008.

Петренко, М. (2022). Феномен відповідальності в сучасній зарубіжній філософії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*, (32), 80-85. URL: <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i32.1030>.

Савчин, М. В. (2008). Психологія відповідальної поведінки: монографія. Івано-Франківськ: Місто НВ.

Свечаревська, В. (2012). Відповідальність як предмет психологічного пізнання. *Психологія і суспільство*, 1. 93-99.

Шевчук, К. (2019). Людина та її відповідальність у сучасному світі. *Людина і культура*. Вид-во НаУОА, Острог, 86-102.

Academic Ethics: Shoes for the Cobbler's Children (1989). URL: http://www.iit.edu/departments/csep/perspective/pers9_1aug89.html.

Bayles Michael D. (1981). Professional Ethics, Belmont, CA: Wadsworth Inc.

Goldman Alan (1980). The Moral Foundations of Professional Ethics. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield.

Haenicke Diether H. (1989). Academic Malpractice: The Need for a Code of Professional Ethics. *Perspectives on the Professions*, Vol. 9, No. 1, August.

Halog Donald (2001). Assessment and Collective Responsibility. First Annual General Education Assessment Retreat. Delta College, May 18. URL: <http://www.delta.edu/assessmt/WordDocuments/donhalog051801>

Huber, Mary Taylor and Morreale, Sherry P. (2002) Disciplinary Styles in the Scholarship of Teaching and Learning: Exploring Common Ground. Washington,

D.C.: American Association for Higher Education.

Kincaid Shannon, Pecorino Philip (2004). The Profession of Education: Responsibilities, Ethics and Pedagogic Experimentation. URL: <https://www.qcc.cuny.edu/socialsciences/ppedorino/Profession-Education-text.html>

Laufgraben Jody Levine, Tompkins Daniel (2004). Pedagogy That Builds Community. Sustaining and Improving Learning Communities, Jossey-Bass, A Wiley Imprint, San Francisco, CA.

Muyskens, James L. (1982). Moral Problems in Nursing: A Philosophical Investigation. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield.

National Education Association (2002). A Commitment to Success: Taking Collective Responsibility for All Students' Learning. *Advocate Online: Thriving on Academe*, April. URL: <http://www2.nea.org/he/advo02/advo0402/issues.html>

Phillip H. Shelley (2005). Colleges Need to Give Students Intensive Care. *The Chronicle of Higher Education*. Section: The Chronicle Review, Volume 51, Issue 18, Page B16. URL: <http://chronicle.com/free/v51/i18/18b01601.html>

Risser, David T. (2005). Collective Moral Responsibility. Internet Encyclopedia of Philosophy URL: <http://www.iep.utm.edu/c/collecti.html>

Tickle, Les (2002). Opening windows, closing doors: Ethical dilemmas in educational action research. The ethics of educational research. Oxford, UK: Blackwell Publishers. 41-57.

REFERENCES

Entsyklopediia osvity (2008). Akademiia ped. nauk Ukrainy; holovnyi redaktor V.H.Kremin. K. : Yurinkom Inter,1040 p. (Entsyklopediia osvity / Akademiia ped. nauk Ukrainy) [in Ukrainian].

Petrenko M. (2022). Fenomen vidpovidalnosti v suchasni zarubizhnii filosofii. Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii (32), 80-85. <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i32.1030>. (The phenomenon of responsibility in modern foreign philosophy. Actual problems of philosophy and sociology) [in Ukrainian].

Savchyn M.V. (2008). Psykholohiia vidpovidalnoi povedinky: monohrafiia. Ivano-Frankivsk: Misto NV. (Psychology of responsible behavior: monograph) [in Ukrainian].

Sviecharevska V. (2012). Vidpovidalnist yak predmet psykholohichnoho piznannia. Psykholohiia i suspilstvo (Responsibility as a subject of psychological knowledge). Psychology and society [in Ukrainian].

Shevchuk K. (2019). Liudyna ta yii vidpovidalnist u suchasnomu sviti. Liudyna i kultura. Vyd-vo NaUOA, Ostroh. (Man and his responsibility in the modern world. Man and culture) [in Ukrainian].

Academic Ethics: Shoes for the Cobbler's Children (1989). URL: http://www.iit.edu/departments/csep/perspective/pers9_1aug89.html. [in English].

Bayles Michael D. (1981). Professional Ethics, Belmont, CA: Wadsworth Inc.[in English].

Goldman Alan (1980). The Moral Foundations of Professional Ethics. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield. p. 292. [in English].

Haenicke Diether H. (1989). Academic Malpractice: The Need for a Code of Professional Ethics. *Perspectives on the Professions*, Vol. 9, No. 1, August.

[in English].

Halog Donald (2001). Assessment and Collective Responsibility. *First Annual General Education Assessment Retreat*. Delta College, May 18. URL: <http://www.delta.edu/assessmt/WordDocuments/donhalog051801>. [in English].

Huber, Mary Taylor and Morreale, Sherry P. (2002) *Disciplinary Styles in the Scholarship of Teaching and Learning: Exploring Common Ground*. Washington, D.C.: American Association for Higher Education. [in English].

Kincaid Shannon, Pecorino Philip (2004). The Profession of Education: Responsibilities, Ethics and Pedagogic Experimentation. URL: <https://www.qcc.cuny.edu/socialsciences/pppecorino/Profession-Education-text.html> [in English].

Laufgraben Jody Levine, Tompkins Daniel (2004). *Pedagogy That Builds Community. Sustaining and Improving Learning Communities*, Jossey-Bass, A Wiley Imprint, San Francisco, CA. [in English].

Muyskens, James L. (1982). *Moral Problems in Nursing: A Philosophical Investigation*. Totowa, NJ: Rowman and Littlefield [in English].

National Education Association (2002). A Commitment to Success: Taking Collective Responsibility for All Students' Learning. *Advocate Online: Thriving on Academe*, April. URL: <http://www2.nea.org/he/advo02/advo0402/issues.html> [in English].

Phillip H. Shelley (2005). Colleges Need to Give Students Intensive Care. *The Chronicle of Higher Education*. Section: The Chronicle Review, Volume 51, Issue 18, Page B16. URL: <http://chronicle.com/free/v51/i18/18b01601.htm> [in English].

Risser, David T. (2005). Collective Moral Responsibility. *Internet Encyclopedia of Philosophy* URL: <http://www.iep.utm.edu/c/collecti.htm>. [in English].

Tickle, Les (2002). Opening windows, closing doors: Ethical dilemmas in educational action research. *The ethics of educational research*. Oxford, UK: Blackwell Publishers. Pp.41-57. [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті наведено результати аналітичного огляду науково-педагогічних праць американських педагогів, психологів, представників адміністрацій закладів освіти щодо розуміння змісту поняття «професійна відповідальність педагога». Відповідальність педагогів в останні десятиліття стала предметом для обговорень, оскільки безпосередньо стосується здоров'я учнів та студентів, профілактики булінгу, застосування інноваційних освітніх технологій. Розуміння того, що результат здобувача освіти залежить не лише від нього самого, а й загалом від якості освітніх послуг, які йому надаються, стимулює шкільні та університетські адміністрації, педагогічні колективи до посилення відповідального ставлення викладачів до своєї професійної діяльності. Актуалізація питання професійної діяльності педагога розширює традиційні виміри розуміння поняття відповідальності і спонукає до пошуку стратегій посилення відповідальної поведінки і введення дієвих санкцій за її порушення. Традиційне розуміння відповідальності педагога зводилося до виконання службових обов'язків, зокрема: зобов'язання добре навчати, утримуватись від патерналізму, особливо в роботі з дорослими студентами; дотримуватись академічної свободи; бути обізнаним з новинами в тій галузі знань, яку

викладаєш; розвивати і стимулювати до розвитку молодих представників педагогічної професії. В американській науково-педагогічній думці оформилися декілька підходів до трактування поняття «професійна відповідальність педагога»: як особистісне утворення, що допомагає ідентифікувати себе з представниками професійної спільноти і відповідно виконувати якісно всі професійні обов'язки; як інституційна норма для певної групи фахівців; як результат дотримання норм і правил педагогічної етики; як прагнення надавати якісні освітні послуги і розвивати педагогічну теорію та практику відповідно до академічних прав і свобод; як прояв колективної волі педагогічного складу закладу освіти.

Ключові слова: професійні обов'язки вчителя, педагогічна етика, академічна свобода, якість освіти, колективна відповідальність, інституційна норма, академічна добросовісність, місія закладу освіти, здобувачі освітніх послуг.

УДК 159.9.019.4:001.8(045)

**STUDY OF VALUE ORIENTATIONS THAT ARE FORMED
IN ACHIEVERS-ATHLETES**

**ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ-СПОРТСМЕНІВ**

Юлія Родіна

кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент
E-mail: jalodari24@gmail.com
ORCID 0000-0003-1747-2517
Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту, Україна

Yullia Rodina

Candidate of Sciences in Physical
Education and Sports, Associate Professor
E-mail: jalodari24@gmail.com
ORCID 0000-0003-1747-2517
Prydniprovska State Academy of
Physical Culture and Sports, Ukraine

Ольга Каковкіна

кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент
E-mail: kakovkinaolya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8772-4065
Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту, Україна

Olga Kakovkina

Candidate of Sciences in Physical
Education and Sports, Associate Professor
E-mail: kakovkinaolya@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8772-4065
Prydniprovska State Academy of
Physical Culture and Sports, Ukraine

Аліна Зотіна

здобувач 2 (магістерського) рівня
вищої освіти спеціальності Психологія
E-mail: a.zotina9@gmail.com
Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка/Інститут
післядипломної освіти, Україна

Alina Zotina

applicant of 2 (master's) level
higher education specialty Psychology
E-mail: a.zotina9@gmail.com
Kyiv National University named after
Taras Shevchenko / Institute of
Postgraduate Education, Ukraine